

תפילות

לספרות, אפנות ונקורת

ציונים

מנגינה חדשה

הדברים האלמים הם המדברים, ואת כל אחד יודע. על כן איש מאתנו לא ישים לב לגמרי. — כותבת עמליה כהנא-כרמון בפתח סיפורה. לב הקץ, לב הארץ. אבל סיפוריה כולם, בכפיפה אחת, הם מנגינת החדשה, והגן לקורא העברי. בצד המשפט הגנטי, בצד המשפט הבארוני, יהיה גם המשפט הכרמוני, מיוחד ואין לשעות בו. תהביר של הדרגוש, משהו דק, אך צלול, כאילו רוח קלה מניעה מיהר של כינור. הפסקות, רוחים. רישום חזיר ותירץ. לעתים הפועל חסר, או התואר הנדרש-מאליו, או מילות הקישור. פסיחות מעין פסיחות בפעילות-הלב של חולה לב, שכאן הוא חולה אהבה, חולה כמיהה. לעתים בא הפועל כסוף: "את כל ערבי למורי יחוקאל אני שומרת"; "מכוננת גדולה עם נתג עברה"; "כרדיו השעון הסוטר קלי אף" — והמשפטים לובשים צורה של העברית בהר לדתה החדשה בארץ, זו שנלמדה בכיתה הספר הטוב, או השיבוש בלשון עתיד כהוה: "גבעולי בר דקים ירימו ראש"; "מה יועץ שוב לא אדע"; "בוקר-בוקר אסגור את הדלת מאחורי"; או הברק החדש שמקבלות מטבעות ישנות השמורות מימי סיאברג, פרישמן, ביאליק; "בנות הדלת נשמע קול המצילה"; "לא סופר לי אולם יודע אנוכי"; והכוח המאני המקסים האצור בקסמים היווניים של גוף-טבע ונוף-נפש, כמו הקטע התורג בסיפור, לב הקץ, לב הארץ, הפותח במלים: "הרים של קדמת דגא, כבר הייתי כאן, האוויר בוער באין קול, נדבכים של סלע, מוכה בחרת, אפור לא צוח עוף לא פורח" — ומסתיים ב: "מה רב הצהבה, מה רב הנוהר, לב הקץ, לב הארץ, האושר, הכל".

חושים וגישים לדקויות של צבע, אויר, קול, לדרך דיבור של שונים, גילים שונים, שכבות שונות — איש צעיר ממושג, איש ותיק ממושג, זקנה שהיא עולה חדשה מאירופה, תלמידות בית-ספר, מורים — נכרים — בתמצית האופייני, ללא נסורליזם; או תיאורי נוף מקום, איריה, היתגים בשניים-שלושה רישומים חריפים, גם משפט כמו "ירח יקר הולך", נעשה ראשוני, כאילו נאמר סעם ראשוני.

המשפטים אינם סגורים, אינם גמורים, וכך גם הסיפורים, שהם מעגלים פתוחים, פתוחים ככמיהות, ככריחות למבעים שלא נתגשמו, או נפסקו פתאום, או קמלו לא בעתם, אלה הן המגישות המאוחרות, הפת-קיימות בכל הסיפורים, או הפגישות האפשריות, החלופות, התזויות, מתוך התשוקה לחדר אל סודו של הוולת, האיש החי על כוכב, להחזיר זמן שאבד ואושר שבוזבז, שהוא קיים ככליאת בחלל העולם, מנסר באוויר, ורק מקרה רע עושה את המגע החסוף, הבלתי-מקלי, למקרי, נגוהר או מקום רק לתהייה שאין לה תשובה, אין נקודת גורמט, הוט של חסד, חוס של חן, חוס של תקווה, וכך התחביר נעשה תהייה, לדלת המכוערת הוחתה על סודות אהבות שלא נתגשמו, אדוני איש מסתורי, אומדת המורה לתלמיד המורג-ב-אם נא מצאתי הן".

דברים אלו הולכים לאיבוד בעולם, קו אור, שיחת אגב, עצב, נרשמים על לוח רגיש מאד, הורשים בו קוים דקיקים, מדוייקים.

קול אחר

בתוכרת האחרונה של "מאזינים" מופיע סיפור בשם "סוף סוף", מאת עליזה עמיר, דומה ראשון למחברת בדפוס. הסיפור הוא מהייל קיבוץ ועניינו דיון בישיבת זמניות על חבר, נהג משאית, שגרם מותו של ערבי וכן בתאונת "פגע וברח" והוא מסרב להסגיד עצמו למשטרה.

לכאורה יש כאן חולה לסיפור, האידיאלי, הבנוי על "הימה", שסיטואציה אפשרית, או בדויה, משמשת לו אמתלה לכירור רעיוני או מוסרי. לא כל סיפור כזה כמו על פי הצלחיות, כמו ב, בהדרגה ובסיפורים אחרים של נתן שחם — וקצת בדומה להם — גם כאן הנמשות פועלות.

אבל זהו קול אחר, של שנות הששים, השובר את ההרמטיות הקיבוצית, למעשה, הסיפור היה הוא מעשה השבירה עצמו, מקרה-אסון ושפע מפיל את המחיצות, וכשם ש"הגיבור" נותר בלתי הסוי, כך גם התבררה כולה בשגרת חשופה מפיגומי המושגים ששמרו והגנו עליה, ונהגו התמוטטו ברנע שנדרשה בו הכרעה אחרת. אך מניין צצו הבעיות? הרי יש לנו שולחן-ערוך כתוב וחתום ובו כל ארעה-ורעבנו, אנהנו וידידנו והורינו אורחנו ועובדנו, האם אין המקרה הזה מובא בחש"ב בון? לא, אינו מובא בחשבון, לכן התעוררו הבעיות, הבעייה איך לנהוג, לנהוג, לנהוג, לנהוג מבלי לדרוס? סיפור שיעורד ויכוחים בודאי, בהברה ערה, קשר בה רגישות כחברה הקיבוצית, בר יהיה אם כל תשומת הלב תופנה לבעייה, כרגיל, יש כאן ראייה חדה ושמיעה טובה, ועינה של הכספרה עורבת מאדם לאדם, ומשתתה, ואינה חומלת, לא כוחרת ולא מתספרת, ואין עליה מורא של מצוות מלומדות, הוא הדבר שהיא דורשת גם מגיבוריה.

קריאת ספר

במגוונותיה של א. ב. יפה, א. שלונסקי, המשורר זמנאי (הוסיפה עתה ב, בספריית פועלים), ימצא הקורא דברים מעניינים — בחלקם גם משעשעים — לא רק מחיי שלונסקי עצמו, אלא על כל אותו דור של "ספר" בספרות, בשנות העשרים והשלשים, פרטים רבים, שלבני החמשים החטיבים הם זכורים היטב בור דאי, אך לצעירים מהם בלתי ידועים ברובם, המונה עליוה ומשמחת יש כאן על הפולמוסים והמריבות, המלחמות והקטטות, הכוחות והסיעות, בקריאת-ספר של אה, מימי "הורים", ככתובים, "ספרים", חבורת, האמריקאים, חבורת "הידיו" וכד, סערות רבות התחוללו אז, בועזי דות, בבתי-קפה, במערכות העתונים, איגרות וכדורים כתבו עיי חסידים אלה נגד חסידים אלה, וגידידים התענופו ללא רחם.

ובכן — אין חדש תחת השמש, מה שהוזה הוא שהיה, ועל מי נתלונן ועל מה נתלונן?

ובכל זאת — "ההבדל הקטן", שלונסקי — בן העשרים-ושלוש — הנער היצא לחרף מערכות, הישן" בשם "החדש" וקלעו בידו, כותב אז:

"מדברים קשות על פריצת-גדר בספרותנו (אגב: על פי רוב הולכים רכיל בפריצות, ולא מדברים בה) והדברים לעוטים כבר, וכמוכן: יבואו המופצים, שחורי הראשי, וימללו גבוהה-גבוהה על החדש ועל ישן ועל זקנה ועלומים ועוד ועוד... יתירו ויבואו, הגורדים, הפעילים-בהים המהוגנים, המפזזים, כי עם קדחת בראשו ומי עם כרס גדולה, ויעקו: המס! המס! והיו גם אנני-ידעת, אשר יפרישו לקרן-חיות ויכבו בדמעות-שליש, על הרצועה שתותרה, על חילול-השם, ריל. (במטותא מכב, איזה שם?) אולם — האמינו לי! — כל זה הרי כל כך חפל והריוני — — —"

וזהו, בעצם, כל ההבדל, כלומר — הלשון, הסגנון, הכלים, מה שעושה גם את הפולמוס ההרף ביותר לעניין של ספרות, פולסין דינור לעומת חבטות של מקלות יבשים, נחלים לעומת אבני-רחוב, עברית טובה, פשוטה כמשמעה, ועם הרבה שאריות, שהוא יפה לא רק לשרת, אלא גם למריבה. א. ב.